

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Necati ÖNER (*Dekan*)

Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN

Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU

Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT

Doç. Dr. Gültekin ORANSAY

Doç. Dr. Esat COŞAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA - 1976

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Tefsirde Mukâtil İbn Süleyman ve Eserleri</i>	1
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>İslâmda Kadın Hakları</i> ..	37
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>Rights of Woman in Islam</i> ..	45
Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT, <i>Ibn Şihâb Ez-Zuhurî</i>	51
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Allah-İnsan İlişkisi</i>	85
Prof. Dr. Hikmet TANYU, <i>Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde bir Araştırma</i>	123
Doç. Dr. Neda ARMANER, <i>Şahsiyet Terbiyesinde Dinî Kültürün Rolü</i>	143
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Türk Din Musikisi Tür, Makam ve Usullarının Kodlanması</i>	151
Doç. Dr. Mehmet S. HATİBOĞLU, <i>İslâm Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Mâlikî-Hanefî Kıyâsı</i>	185
Doç. Dr. Halûk KARAMAĞARALI, <i>Kayserideki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzûmesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar</i>	199
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında</i>	247
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>The Order and Convent Art From XIIth to XVIth Centuries in Anatolia</i>	277
Dr. M.Rami AYAS, <i>Mehmed İzzet Bey'in Bir Yazısı</i>	285
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Farabi'nin Siyasi Düşüncesinde Sa'âdet kavramı</i>	303
Dr. Beyza BİLGİN, <i>İmam Hatip Lisesinde Uygulama Dersleri</i> ..	317
Dr. Etem Ruhi FIĞLALI, <i>İbâdiye'nin Siyasi ve İtikâdî Görüşleri</i>	323

	Sayfa
Dr. Abdulkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Hacr</i>	345
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yavuz Sultan Selim ile Kırım Hanı Mengli Giray ve Oğlu Muhammed Giray Arasında Geçen İki Konuşma</i>	357
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yabancı Bir Yazarın Atatürk Hakkındaki Düşünceleri</i>	363
Çeviren: M. Turhan ÖZDEMİR, Hartmut SCHÖKEL <i>Sumer Dinî</i>	367
Çeviren: Dr. Günay TÜMER, Lewis HODOUS <i>Konfüçyüs Dini</i>	391

KİTAP TANITMA VE TENKİTLER

Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Er-Râzî Müfessiren</i>	411
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Modern Dünyada İslam Vahyi</i>	415
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Kitâbu'l-Cihâd</i>	421
Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>L'Identité Culturelle de l'Islam</i>	425
Dr. Günay TÜMER, <i>Beyrunî'ye Armağan</i>	429

DİNÎ FOLKLOR VEYA DİNÎ-MANEVÎ HALK İNANÇ- LARININ ÇEŞİT VE MAHİYETİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

-I-

Prof. Dr. Hikmet TANYU

A- *Halkbilim-Halkiyat-Folklor Ve Manevî İnançlar :*

Dinî folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Folklor içindeki yerini belirleme ve tesbitte konunun açıklığa götürülmesi bakımından yarar vardır. Belli bir ülkede yaşayan bir toplumun, halkın bütün gelenek, görenek ve törelerini, sözlü ve yazılı olarak bir toplumda nesilden nesile geçen kültür kalıtlarını, kültür ürünlerini, hertürlü inanışlarını, müziğini, oyunlarını, masallarını, efsanelerini, türkülerini, yöresel tiyatrosunu, halk hekimliğini, halk resmini, sanatını, bilmecelelerini, ilençlerini, rüya yorumlarını, inançla kültürle ilgili bütün araç ve gereçlerini, davranış ve alışkanlıkları; konu yaparak inceleyen halkbilim(folklor) içinde, biz yalnız dinle veya manevî inançlarla ilgili yönü üzerinde durmak istiyoruz. Bir bakıma incelediğimiz esaslar dinî etnoloji ile yakından ilgilidir. Hatta mitoloji, Din Fenomenolojisi ve Dinler Tarihi ile çok yakından bağlantılıdır. Folklor içinde dinî, manevî, ahlâkî folklorlar, Edebî Folklor, Tıbbî Folklor, Umumî Folklor, Folklor Tarihi, Sanat Folkloru, Müzik Folkloru, Oyunlar Folkloru v.b. gibi bölümler ortaya konulabilir.

Bazan bir inanç veya bir görünüş, davranış hakkındaki yargı, bir yönden folklorun bir bölümü, bir yönden dinî, manevî folklorla ilgili olabilir. Buna dair birkaç örnek sunabiliriz: Tabiatla, hava ile (Meteoroloji) ilgili folklor, çok zaman dinî zaman dinî folklorun dışındadır. Fakat köpeğin uğursuzluğu veya ulumasının yer sarsıntısına, veya bir felâkete delâlet ettiği, kavak ağacının yaprağını tepeden dökmesiyle kışın sert geçeceği inancı yanında, dolu yağmasını durdurmak için kavak ağacını

aracı kullanmak veya ruhların konakladığı yerlerden birisinin de kavak ağacı olduğu görüşü, dinî folklorun ağaçla ilgili inançları içerisinde. Keza yağmur duası ile ilgili işlemler dinî folklorla ilgilidir. Keza insan vücuduyla, ondaki kaşınma, sağ ayağın altı kaşınırsa konuk geleceği, göz seğirmesi v.b. inançlar dinî folklor dışında kalır görünmekte iken bunların tedavisi için yatır, evliyanın ziyareti ve şifa için dilek ve adaklar şekli dinî folklor içindedir.

Fakat, bilhassa Mut ve çevresinde tesbit edilen iki olay dikkate şayandır. Kulak çınlaması, yakın bir kimsenin anışına işâret sayıldığı gibi, doğrudan doğruya dinî folklorla ilgili bir açıklaması da vardır: Âhi-rette herkesin bir yaprağını taşıyan ulu bir ağacın, yaprakları birbirine dokunursa çıkan bir ses kulak çınlaması vücuda getirmiş. Birkaç örnek daha sunacağız: Bir ölümden iki saat kadar önce, ölecek olanın gözünden (cevher) dökülmüş. Gözyaşı şeklinde dökülen bu cevher, oradan alınıp ölecek olanın ayağına sürüldüğü takdirde, mahşer de yolunun aydınlık olacağına inanılıyor¹.

Çocuklarla ilgili olan inançlar pek fazladır. Bunlardan çocuk isteği ve hastalığı, yaramazlığı, süttten kesilmesi vb.ile ilgili olanlar içinde türbe, cami, tekke, ağaç, pınar... vb.ziyaret ve dua ile, dönme ile ilgili olanlar yanında, çok zayıf çocuğun devenin altından yedi defa geçirilmesi veya cılız doğan çocuğun ÜÇ ÇARŞAMBA günü değirmen taşının üzerinde döndürülmesi gibi daha taşlarla, toprakla vb. ile ilgili birçok olaylar manevî inançlar içindedir. Keza işe uğurluluğun, dinî mahiyette üç veya yedi sayısının karışması ve (üç çarşamba) da hep dinî folklor, manevî inançlar içinde incelenmeği gerektirir. Albasma, çocuğu cin çarpmak veya cin çarpmasından korumak, doğumla ilgili dinî folklor, manevî inaçla, dinî etnoloji ile ilgilidir. Yürüyemeyen çocuğun yürümesi için Cuma günü, cami, türbe, minare yanına ziyarete götürülmesi ve bunların çevresinde döndürülmesi ve selâ vakti yapılan hareketler hep dinî folklor içindedir. Cami duvarı sağlam, minarenin şerefeden yukarısı yıkılmış halde bulunan bu yere çocuğu olmayan kadınların giderek, ziyaret ve dilekte bulunmaları, dinî manevî folklor konusunun elbette içerisinde.

Halk inançları, düğünlerle, gündelik yaşayışla, iktisadî, ticari, davranışla, hava tahmini, güzel sanatlar ve edebiyatıyla vb.yüzlerce konuyu

1 Öğretmen Ahmet Gezer, Mersin (Mut ve çevresi).

ihtiva eden zenginliğiyle, bunların yer yer manevî ve dinî inançlarla ilgili göstermesiyle elbette çok geniş bir alanı kaplamaktadır. Biz bu araştırmamızda dinî, manevî folklorun konusuna giren inançları tasnif ve tesbit etmeğe çalışacağız. Bunlar elbette Dinî Etnolojinin, Din Fenomenolojinin, mitolojilerin, Dinler Tarihi'nin muhtevası bakımından çok önemlidir. Bunların tahlil ve değerlendirilmesinde, Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisinin, geçerli, yaşayan Dinî inancın büyük rolü ve mevkii vardır.

Biz bu araştırmamızla 200 e yakın Halk, manevî, dinî inancını tesbit etmiş oluyoruz. Bu ilmî araştırmada atılacak ilk adımdır. Bunların ayrı ayrı derlenip toplanması, gereken malzemenin temini ikinci adımdır. Bütün bunlardan sonra, Din Fenomenolojisi, Mukayeseli Mitoloji ve Dinler Tarihi ve İslâmiyet bakımından tahlil ve değerlendirmenin yapılması nihâi adımdır.

Bu araştırmamızda bâtil inanç veya boş inan (bâtil itikat veya hurâfe) sözünün açıklık ve aydınlığa kavuşmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

B- *Bâtil İnanç (Boş İnanç-Boş İnan-Boş İnanış-Bâtil İtikat-Hurâfe) Nedir?*

Tahlil Ve Eleştirme :

Manevî halk inançlarının mahiyeti ilmî ve müteber, geçerli dinî esaslara göre, incelenmeden, ölçülmeden onu bâtil inanç veya boş inan, hurâfe olarak görmek, ilmî ve yaşayan manevî ölçüye göre bir yargı sayılabilir mi? Elbette niçin, neden boş inanç sayılması gerektiğinin isbatı lâzımdır. Bunun isbatı neyle mümkün olabilir, bunun ölçüsü ne olmak gerekir?

Milâttan önce de, sonra da bu anlatış, bu kavram, câri -geçerli dine ve ahlâka aykırı olan, onunla uyuşmayan inançlar için kullanılmaktaydı. Bu bâtil inanç sözü hangi dilde olursa olsun-, zamanımızın bir açıklaması saymak doğru değildir. Çağ çağ, tabiatı, insan varlığını tanıma ile ilgili bilgiler, dünyanın, insanın yaratılışı, yıldızlar, ay, güneş vb... hakkındaki inanç ve görüşe aykırı görülenler boş inanç veya uygun bir kavram içinde bâtil inanç olarak düşünölmekteydi. Bugün bâtil inanç denilenler hırvakitler, Eski Mısırlıların, Sumerlerin, Babillilerin, Eski Yunan ve Romalıların kesin inaçlarıydı. Bunlara karşı düşünce ve inançlar mahkûm edilmişti. Yalnız bunlar değil, ilmî sanılanlar da değışme-

lere uğramıştır. Dünyanın düzlüğü, dünyanın dönmeyip, onun etrafında dönüş olduğu vb.gibi düşünceler burada hatırlanabilir.

Pek tabii bâtil inanç, boş inan söz, mevcut manevî -dinî inanç ve bilgiye göre değişegelmiştir. Bunlar tarih boyunca, toplumlarda cârî, geçerli akıl, inanç ve vicdanla iç içe idiler.

Şuhale göre ilmi sonuçlar da ortak ta olsalar, toplumlarda farklı düşünce, inanç ve vicdanlar mevcut olup, ayrı bilgiyi, ayrı düşünceyi, ayrı inancı -dinî, ayrı vicdanı, bâtil, boş inanç olarak tanırlar veya onlardan bazı kalıtları kendi bilgi, inanç ve vicdan yapıları içinde eritip benimserler. Bu türlü inançlar hangi toplumda olursa olsun yaşamaya daima devam etmişlerdir.

(Zamanımızın Alman Bâtil Halk İnancı)² gibi eserler diğer batılı toplumlarda da vardır. Bir toplumun tarih içinden gelen inanç kalıtlarıyla şartlanması, veya bu şartlanmaya yeni tip unsurlar, hatta propagandalı sloganlarla kendisini kaptırması daima olagelmıştır.

Bâtil inanç izafidir, relâtifdir. Bâtil itikadın sınırı nerededir, nerede bâtil, boş inanç başlar veya biter³, bunun aydınlığa kavuşturulması için muhtelif tanımlar anlam ve muhteva üzerinde tahlil ve eleştirmeyi sürdürmek faydalı olacaktır.

Boş inanç veya Boş İnan'ın çeşitli tanımlardan birisi de "*Bilgi alanının dışında kalan ve gerçekle bağlantısı bulunmayan tasarımla inanma*" şeklindedir⁴. Burada şu soruların açıklığa kavuşması gerekiyor. Bilgi alanının dışında kalmak nedir? Bilginin sınırları, ne zaman, nasıl ve neyle tesbit edilir? Yıllarca önce (ay) bilgi alanının dışındaydı. İnanmak, inanç içinde bilgi ve bilmekte vardır. Şayet bu ölçü kabul edilirse, ilmin bâzı verileri, felsefî görüşler, ideolojik düşünceler vb.hatta o toplumun dinî inancı, veya maddeci inancı birlikte boş inan sayılmayı gerektirir. Üstelik bu gibi inançlar Japonya, Hindistan, Hristiyan ve Yahudi Toplumlar, Komünist Rusya'da varlığını göstermektedir.

Yukardaki tanımda, "*Gerçekle bağlantısı olmak*" deniliyor. Gerçek nedir? Zaman ve mekânla, araştırma ve incelemelerle değişmemek te midir? Yüzlerce yıl öncenin insan hayat ve davranışının, insan bilgisi-

2 Anton Anwander, Wörterbuch der Religion, Würzburg 1948, s.9, II.

3 Prof.Alfred Bertholet, Wörterbuch der Religionen, Stuttgart 1952, S.2, 3.

4 Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, İst.1975, S.108.

nin temeli alınan "Gerçekte" bugünkünün aynı mıdır? *İnsan, sürekli olarak gerçeği anlama, tanıma çabası içindedir. Mutlak veya kesin bir gerçek nasıl tesbit edilebilir? Zamanı ve mekânı aşan mutlak gerçek, felsefi derinlik içinde çetin bir konudur.* O toplumda geçerli, yaşayan dinî inanç bu hususta bazı bilgi ve inançlar sunmaktadır. Bunun dışında ilim için olaylar arasında, bağlantı ve ilişkileri tesbitle bir kanunlaştırma çalışması, çabası mevcuttur. *Hatta şunu söylemek mümkündür ki, gerçekte bağlantılı olmak veya gerçekte bağlantısız olmak bile bir varsayımdan, izafi bir anlayıştan, kavrayıştan başka birşey değildir.*

Yıllarca önce hem de ilim alanında gerçekte bağlantılı sanılanlar, bugün gerçekte bağlantısız kalmışlardır. Dünyanın biçimi, ve dünyanın durumu hakkında yıllarca süren açıklamalar kendisini gerçekte bağlantılı sanıyordu. Keza maddenin yapısı, ve enerji, hareket, fezâ konusu yıllar önce başkaydı, şimdi başkadır. Yıllarca önce Levi Brühl, insanın mantık öncesi (Prelojik) bir dönemi olduğu görüşündeydi. Bu görüş ilim çevresinde hemen benimsenivermişti. Sonra bilgin düşüncesinin yanlış olduğunu notlarında belirtti. Ve önceki görüşünden vazgeçti⁵. *Fakat Türkiye'de hâlâ ilim namına bu görüşe bağlı yazılar devam edip gitmektedir. Sosyolojideki toplum yapısına ve keza dinî tiplerle, toplum şekilleri arasındaki bağlantı da gerçeğe uygun olmadığı halde sürüp gitmektedir. Dinin menşeiini Totem de bulma ve her toplumdaki hayvan ve bitki ile ilgiyi bununla açıklama yaygın bir durumdaydı. Hâlâ da görüşün etkileri bilim alanında sürüp gitmektedir. Keza kanun şeklinde tanıtılan birçok iddialar gerçek dışında kalmıştır. (Üçhal kanunu vb.) Tahlil ve eleştirmesine devam ettiğimiz aynı sözlükteki: "Bir varsayımın gerçek olup boş olmamasının ölçüsü pratiktir; pratiğe vurulup gerçekleştirilebilenler gerçek, gerçekleştirilemeyenler boştur." Sözleri sathî (yüzeysel)dir, derin bir tahlil karşısında tutarsızdır. Keza. "İnanç bilginin bittiği yerde başlar." Sözü de hatalıdır. İlim tarihi, sezgi ve inanmayı birlikte götürmüş olgularla doludur. Üstelik bilginin doğruluğuna inançta, inanmaktır. Bunda başka bilgi ve hata, doğru ve yanlışın tahlili felsefe için çok derin konulardır. Bilginin sınırı nedir, hakikat nedir? İnsan aklının gücü ve mevkii nedir? Zaman ve mekân çerçevesi içinde işleyen insan aklının sınırları nedir? Bütün bunlar sathî (yüzeysel) kalıplar halinde kalan yuvarlak sözlerle açıklanamaz. Ayrıca bu Sözlüğün, (Boş İnanç) açıklamasında: "İn-*

5 Prof.Dr.Necati Öner, Fransız Sosyoloji Okuluna Göre Mantığın Menşei Prolelemi, Ankara 1965, S.46-48 (Levy-Bruhl) (Prelojikten vazgeçme Bahsi).

san, ya bilir, ya uydurur.” sözüyle, inanmayı uydurmak olarak almak hatalıdır, ilmi bir açıklama değildir.

“İnanç, ilkin, uydurana inanmayla başlar. Sonra, atalara duyulan saygıyla güçlenerek kuşaklar boyunca sürüp gider.” Düşüncesi de inanmayı, uydurana inanma şeklinde alışın hatasını taşımakta, sathî kalmaktadır ve konuyu dar bir anlayış haline getirmektedir. Ayrıca Dinler Tarihi, bu düşünceyi tezip eden din kurucuları ve peygamberlerle doludur. İlimler tarihi de atalarının bilgi ve inancına karşı çıkmış bilginleri, mücitleri gözler önüne sermektedir.

Üstelik yazarın yukarda belirttiğimiz cümlesi, hemen alttaki cümleyle bir çelişki içine girmektedir: “Bu uydurmalar da, bilimsel varsayımlar gibi, gerçeklerden yansımıştır.”

Kâinat derin ve engin bir sırlar, muammalar, hayretlere degecek bir inceleme konusu halinde insan varlığını, insan aklını kuşatmaktadır. Peşin yargılar peşin rasgele tanımlar içinde bazı kavramları kesin bir şekilde açıklama olduğuna kanaat(kanı) da bir inançtır. Bilgiler, inanç haline gelebilir. Doğru yargısı, aynı zamanda bunun doğruluğuna dair bir inancı da birlikte ifade eder. Bilmek, bildirmek, onun bilgisine, hakikatine, doğruluğuna, gerçekliğine olan bir inandırma hâlidir. Bunlar aynı zamanda psikolojik olgulardır. İdeolojiler, siyasi, doktoriner kanılar, felsefi kanılar, hep bilmek ve inanç karmaşığı içindedir, inanmak ve şartlanmak çok zaman daha belirgindir, daha yaygındır. Yanlış bilgiler, bilgisizlik örneğidir. Boş inanç, bâtil inanç kavramının tanım, tahlil ve eleştirmesinde biraz daha bilgiye, dayanmak gerekiyor. Diğer tanımlar ve açıklamalar şöyle olmaktadır:

Umumiyetle hâkim olan, merî, geçerli olan, dinle ilgisi olmayan, ekseriya geçmiş batmış olan, dinî şekillerin kalıntularından gelen, tabiat üstü bir yeri görülen inançlardır. Bu tabiat hakkındaki bilgi yanlış olup, mantıksız bir düşünüş olarak belirir ve korku duygusuna dair, yahut etkileyici ihtiyaç ve dilekleri yerine getirici büyü gücüne ait tasavurlardır. Bunlar falcılık, yıldızculuk, ve rüya yorumculuğu, mutluluk, uğurluluk veya uğursuzluk, felâketle ilgililer veya gizli şifa araçları, devler, cinler korkusu ve büyücülük işlemleri, gaipten haber vermek, sayılarla, kelimelerle ilgili düşünceler, bâtil, boş inancın örnekleri olarak görülmüştür. Bu gibi inançlar çok eskilerden kalma olup, bazı mevcut dinî sistem içerisin-

de eritilmiş, kaynaştırılmış bir yapı belirtiyor⁶. Bu türlü inançlar (bâtil, boş inançlar) olarak gösterilmekle beraber, bunlar çeşitli kültürlerde, farklı rejimlerde, muhtelif dinler içinde yer almış olarak kendisini göstermektedir.

Etnoloji Sözlüğün'e göre (Bâtil İnanç (Hurâfe) şöyle tanımlanmağa çalışılmaktadır: *Korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, geleceği bilmek isteğiyle bazı rastlantı benzerlikleri, iyilik ya da kötülüğün ön belirtileri olarak değerlendirilen, bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği birtakım tabiat üstü kuvvetlerin varlığını kabul eden, kuşaktan kuşağa geçen yanlış ve boş inanmalardır*⁷. Yukardaki tanımda gerçek, bilimin ve geçerli bir dinin reddettiğine, bâtil inanç denilmesi hususuna katılmak mümkündür.

Halk arasında benimsenen bir Ansiklopedi bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır: “*Bâtil, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan demektir.*” Keza “*Bâtil İnanç, yersiz, başı doğru olmayan, doğruluğu isbat edilemeyen, gerçeğe uyuşmayan inanç demektir*”⁸ denilmektedir. Daha önce yaptığımız doğruluk, haklılık, gerçeğe uymak veya gerçeğe uyuşmak tahlil ve eleştirmesini burada da hatırlamak gerekiyor. Doğru, neye göre belirlenecek, ve gerçeğe uyma neye göre olacaktır? Bunlar belirsiz, ve çok zaman izâfi bir anlam göstermektedir. (Bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği) hususu gerçeğe uygun olarak kendisini göstermektedir. Fakat burada da hangi bilim ve hangi bilimin hangi verisi ve neden sorularıyla karşılaşmak zarurîdir.

Maddeci (materyalist), Allah'sız (Ateist) bir insana göre bütün dinler ve inançlar bâtıldır, boştur, yanlıştır. Doğru olan yalnız kendisidir. Ona göre yalnız onun bilgisi doğrudur, gerçektir. Halbuki Dine, bilhassa ilâhî dinlere göre, maddeci (materyalist), Tanrısız (Ateist) anlayış ve inanç boştur, bâtıldır, gerçeğe uygun değildir. Hatta bilim bile maddeci ve Allah'sız bir kâinat görüşünü yetersiz ve tutarsız görmektedir, yüzeysel tanımaktadır.

Sorumuzu tekrar ortaya koyabiliriz: *Şuhalde, bâtilin, boş ve yanlışın ölçüsü ve değerlendirme mekanizması ne olacaktır?*

6 Prof.Dr.Wilfried Nölle, Wörterbuch der Religionen, München 1960, S.23.

7 Prof.Dr.Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü, Ankara 1971, S.42.(Bâtil İnanç) maddesi.

8 Meydan-Larouse, C.2.S.205 (Bâtil İnanç).

Bugünkü ilmin kanun hükmündeki verilerine aykırı olanlar bâtil, yanlış sayılır. Bu yüzyılın ilmî esasları karşısında geçen yüzyılın birçok ilmî yargıları bâtil, yanlış bir durumda kalmıştır.

Üstelik ilimdeki teoriler (Kurgu, Kuram) ilimdir ama birer inançtır. Teoriler inançtan başka birşey değildir. Halk arasındaki bazı inançlar ilmin, deneyin ötesindeki konuların durumu ne olacak? Bunlar red mi edilecek, neye, hangi gerçek esasa göre reddedilecek?

Elimizde ancak iki ölçü kalmaktadır: 1-Merî, geçerli o, yurttâ hâkim olan din. 2-Çağdaş bilim, bilmin yeni verileri ve akıl veya selim akıl.

Bâzi dinler, bâtil inanç denilenleri iç yapısıyla benimsemiş, desteklemiştir. İslâm dinî dışında kalan dinlerde bâtil denilen inançların birçoğu müteber, geçerlidir. Yaşayan: İlkel Dinler, Hinduizm, Buddizm, Taoizm, Yahudilik, Kung-futse dini, Şintoizm hatta Hıristiyanlık..."

Tekrarlamak gerekiyor, hangi bilim bâtil, boş inanç hükmünü verecektir? Fizik mi, kimya mı, Canbilim mi vb? Elbette konu ile yakından ilgisi, bağlantısı olanların yargısı önemlidir: Dinler Tarihi, Din Fenomenolojisi vb.

Bu bâtil inançlar, boş inanlar sözü yalnız din alanında değildir. Siyasette, ideolojilerde, doktrinlerde, iktisatta, toplumbilim de, de aynı damganın kullanılacağı alanlar, inançlar ve görüşler mevcuttur.

C- İSLÂM DİNİ VE BÂTİL İNANÇLAR:

Görüldüğü üzere boş inan veya doğruluk neye göre belirlenecektir? Bu hususta güçlük çekilmekte, bütün insanlığa ve bütün toplumlara uygun bir ölçü bulmakta engeller ortaya çıkmaktadır. Biz burada böyle inanışlar karşısında İslâmiyetin tutumunu belirtmeğe çalışacağız.

İnsanın beş duyu organının yargılarını, aklın, ilmin verileri ve ona dayanan hakikatı tamamlar, ayrıca İslâmî -vahiy -yoluyla ve diğer bir anlatıyla (Hakikî-doğru bilgiye ulaştırma) yoluyla insanlığa mal olan Kuran ve gerçek hadislerle doğru ve yanlış belirlenebilir. Bu yol her milletin dininin süzgeçinden geçerek, bâtil, yanlış veya doğru hükümlerine ulaşabilir.

Son vahye dayandığı belirtilen İslâm dininde, muhteva bakımından mukayese edilecek olunursa diğer dinlerin, inançların üstünde ilimci ve akılcı, bir anlayışa ve iman ve ahlâk esaslarına sahip bilindiğinden, diğer din-

ler onun yanında ya geçerliğini kaybetmiş, veya bâtil, boş inanç olarak kabul edilmektedir. Esasen İslâmiyet, kendisinin gelişiyle diğer dinlerin müteber, geçerli olmaktan çıkarıldığını, kaldırıldığını belirtmektedir.

Ç- DİĞER DİNLER VE İNANÇLAR:

Gerçekten de İslâmlık dışındaki bâzı dinler içinde, büyüye, taşlara, ağaçlara, ölülere, ağaçlara, uğurlu uğursuz günlere, güneşe, aya, yıldızlara, fallara, aynalara, falcılığa, gaipten haber vermeğe dair yakınlık veya bağlılık görülmektedir. Hatta bu gibi inançlar teşvik bile görmektedir. İslâm dinince reddedilen birçok inanç, başka dinlerce, uygulandıkları toplumda gerçeğe aykırı tanınmaz, itibarlı ve geçerli olurlar.

Yahudilerin, İsrail de geçerli olan resmî takvimleri kâinatın, insanın yaratılış tarihi olarak 5737 yıl öncesini benimsemektedir.

Bundan başka günümüzde dinle, manevî inançla bağlantısı bulunmayan, hattâ dîne karşı düşman olanlarda en alt dereceden inançlar türemekte, uğur parası, havuza para atarak dilekte bulunmak, türlü maskotlar taşımak, uğurlu uğursuz günlere, eşyalara inanmak (uğurlu kazak, veya uğurlu herhangi bir giysi veya takı)ya inanmak vb.görülmektedir. Bâtil inançların en yaygın olduğu yerlerden birisi de Komünist Rusya veya komünist ülkeler olmaktadır. Din düşmanlığı oradaki insanlarda daha düşük seviyede bir ilkel inanca, meselâ insanı putlaştırıp, yanılmaz sayarak bağlanmakta, bir nevi atalara tapış şeklinde törenler düzenlenmekte, cesetler mumyalanmakta, insanlar Lenin önünde sıralara girmektedir. Bazı slogan veya cümleler âdeta bir sihri, majik değer kazanmakta ve bazı kitaplar kutsalmiş gibi kullanılmaktadır. Özel kişiler için mezarlıklar yapılmaktadır. Bunların hakkında eserler vardır. *İnsan, inanan, inanmaya ihtiyacı olan bir varlıktır. Şuna veya buna, ama, sapık ve zararlı da olsa, merhamet ve şefkat, insanî fazilet tanımaya da bir ideolojiye veya çıkarıcı, zevkler ve esaslara veya tarihin ilkel, ilk basa mak-taki inançlarına inanmaya, ona doğru sürüklenmeye başlamaktadır. Kendisinin inancı olmadığını söyleyen inkârcı bir insanın, bir inkârcılık, reddedilicilik inancı vardır. Kendisini dogmatik sanmayan manevî inkârcılar da inkârcılık dogmatizmi ve taassubu vardır. İnkârcılar en koyu, en şiddetli ve müteassıp dogmatikler sayılabilir.*

Bütün bu açıklamalar, araştırmalar sonunda, şimdi belli bir zaman ve mekân içinde ne bâtil inançtır, boş inandır, onu bir defa daha ortaya

koymak gerekiyor. Türkiye'de İslâmî esaslara ve çağdaş ilme aykırı olan ancak inceleme ve araştırma, objektif tahlil sonucu boş ve dayanaksız inançlar bâtil sayılabilir.

D- Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası ve (Boş İnanışlar) Sözü'nün Eleştirilmesi.

Umumiyetle manevî-dinî folklorlara ait konular 30 sayısı civarında sunulmaktadır. *Biz bunu 200 e yaklaştırmış bulunuyoruz. Bundan böyle folklor bibliyografyaları daha ayrıntılı olarak bu sunulan konulara dair kaynakları bir araya getirebilirse, daha fazla faydalı olacağı şüphesizdir.*

Çok emek ve başarı mahsulü olan, Türk Folklor Ve Etnografya Bibliyografya'sının 3.Cildininin 253. sayfadan 259. sayfaya kadar devam eden kitap ve makale kaynakları, Manevî Halk İnançları veya Dinî, Manevî, tıbbî folklor, içtimâî âdetler, hatta ahlâkî konular, Yahudilik ve İslâmiyette v.b. (yağmur duası) ile ilgili iken bunları (Boş İnanışlar) başlığı altında toplamak, ilmî bakımından doğru sayılamaz. Bazı inançlar kısmen geçerli olan dinî esaslara uygun yönü ve kısmen de onun dışında kalan yöne sahiptirler. Bazıları İslâmiyet içerisinde yer almış konulardır. Bu itibarla bu kaynaklar, Dinî, Manevî Folklor veya Dinî Manevî Halk İnanışları, başlığını alabilir. Bu bakımdan bu türlü araştırmaların hepsini (Boş İnanışlar) başlığı içinde toplamak ve sunmak doğru olmaz. Bu ince noktanın düzeltilmesini ümit ederiz. Yalnız, yazarın, (Bâtil İnanç, Boş İnanç vb.) başlığını verdiği kitap ve makaleler buraya alınabilir. Yoksa birtakım folklor çalışmaları bir değer yargısı olarak bu adla toplanmamalıdır⁹.

-II-

Dinî Folklor Veya Manevî İnançların Çeşitleri, İnançların Sıralanışı :

- 1- Adakla, Dilekle İlgili İnançlar. (Türbe ve diğer dilek ve adak yerleri, vb.)
- 2- Adla, Ad Koyma İle İlgili İnançlar.
- 3- Ağaçla İlgili İnançlar.

⁹ Türk Folklor Ve Etnografya Bibliyografyası, Kültür Bakanlığı Yay.C.III., Ankara 1975, Sf.253-259.

- 4- Âhîret ile İlgili İnançlar.
- 5- Ahretlik Edinmekle İlgili İnançlar.
- 6- Ahlâkla İlgili İnançlar (Doğruluk, ırz, namus vb.)
- 7- Allah (Tanrı) Sevgi, Korku ve Bilgisiyle, Tasavvuruyla İlgili İnançlar.
- 8- Alazlama (Alaslama -Yağlı paçavrayı ateşle tutuşturup bir efsun söyleyerek hasta etrafında dolaştırma) ve Göçürme (Başma Çevirme)- Bir hayvanı hasta çevresinde dolaştırıp hastaya sataşan ruhu bu hayvana geçirme, nakletme) Törenleri İle İlgili İnançlar.
- 9- Alın Yazısı ve Kaderle İlgili İnançlar.
- 10- (Haz.) Ali'nin Anadolu'da İzleri Hakkındaki İnançlar.
- 11- Ana ve Baba İle İlgili İnançlar.
- 12- And Töreni İle İlgili İnançlar.
- 13- Atalara Saygı ve Bağlılıkla İlgili İnançlar.
- 14- Ateşle İlgili İnançlar.
- 15- Av Ve Avcılıkla İlgili İnançlar.
- 16- Ay'la İlgili İnançlar.
- 17- Ayazmalar, Şifalı Sularla, İçmece ve Kaplıcalarla İlgili İnançlar.
- 18- Ayna ile İlgili İnançlar.
- 19- Bahur Yelleri (Sam Rüzgârı-Eski Temmuz 18, yeni Temmuz 31 de başlayan bir haftalık süre içinde ki).
- 20- Bahkla İlgili İnançlar (Eti Yenmeyenler v.b.).
- 21- Baştan Çevirip Sadaka Vermekle İlgili İnançlar.
- 22- Bayramlarla İlgili İnançlar. Bayram âdetleri.
- 23- Beddualarla, ilenmekle (ilençle) ilgili inançlar.
- 24- Bereketle, Bollukla İlgili İnançlar.
- 25- Bitkilerle, Çiçeklerle İlgili İnançlar. (Bitki ile, otlarla ebedilik, ölümün, hayatın sırrı, verimlilik h.inançlar ve bitki sembolleri, zambak bekâret, Meryem, asma ve üzüm, gül, beyaz gül, kırmızı gül v.b.).
- 26- Böceklerle İlgili İnançlar. Sinekler h. İnançlar.

- 27- Buğdayla İlgili İnançlar (Baştan buğday dökme ve buğday kolyeler).
- 28- Buhurla, Günlükle İlgili İnançlar.
- 29- Büyü, Tılsım ve Büyücülükle İlgili İnançlar. Büyücü kadınlar, araçlar, şerbetler, büyü taşları v.b.
- 30- Cadı İle Umacı İle İlgili İnançlar. Şekli, kıyafeti v.b.
- 31- Camiler, Mescidler, Tekkelerle, (Diğer Mâletlerle) ilgili İnançlar. Caminin içdüzeni. Cami Temizliği, Süpürülmesi sevabı v.b. Yazılar, resimler (Kâbe, çiçek v.b.)
- 32- Cennet ve Cehennemle İlgili İnançlar. cennet Tasviri ve cehennem Tasviri.
- 33- Cinle İlgili İnançlar.
- 34- Çile, Riyazet İle İlgili İnançlar.
- 35- Çocukla İlgili İnançlar.
- 36- Dağlarla İlgili İnançlar.
- 37- Davulla İlgili İnançlar.
- 38- Definecilikle (Manevî âdetler yönünden) İlgili İnançlar.
- 39- Demirle, Çelikle İlgili İnançlar.
- 40- Devle İlgili İnançlar.
- 41- Dilencilerle İlgili İnançlar.
- 42- Dinî Folklorla Bağlı Atasözleriyle İlgili İnançlar. (Dinî Atasözleri.)
- 43- Dinî, Manevî Mahiyette Oyunlar, Danslar (Sema, Sağa Sola Sallanma v.b.) İle İlgili İnançlar.
- 44- Dinî Musikî ve Âletleriyle (Ney, Tambur, boru, Kaval..v.b.) İle İlgili İnançlar.
- 45- Dinî Savaşla-Cihatla-İlgili İnançlar.
- 46- Doğumla (Lohusalık, Al Basma, Kırk çıkma v.b.) İle İlgili İnançlar.
- 47- Dokunma İle İlgili İnançlar.
- 48- Dokuzlama (Sayı) İle İlgili İnançlar.
- 49- Dualarla (Halk Arasındaki) İlgili İnançlar. (Tebih d.v.b.)
- 50- Düğmeyle İlgili İnançlar.

- 51- Dügünlerle İlgili İnançlar (Ayna kırma, çanak kırmalar, yağ bal sürmeler, çivi çakmalar, buğday serpmeler v.b.)
- 52- Dünya Hayatı (Önemi) Yeri İle İlgili İnançlar. Dünyanın, kâinatın yaratılışı h.i.
- 53- Efsanelerle İlgili İnançlar.
- 54- Ekmekle İlgili İnançlar.
- 55- Elbiselerle (giysilerle) İlgili İnançlar.
- 56- El Sanatları, El İşleri (Manevî yönüyle, desen v.b.) İle İlgili İnançlar.
- 57- Eshab-ı Kehf'le (Yedi uyurlar) İlgili İnançlar.
- 58- Eşyalar Ve Mesleklerle İlgili İnançlar (Süpürge, temel atma, oklava, kapı, kapı mandalı, iğne, ayakkabı, kül, terazi v.b.)
- 59- Erkeklikle (Erkek uzvuyle, iktidarıyle v.b.) İle İlgili İnançlar.
- 60- Ev kiralamak Ve Eve Taşınmakla İlgili İnançlar.
- 61- Evlenme ile, Evlilikle İlgili İnançlar.
- 62- Evler (Ev yapımı) İle İlgili İnançlar. (Kutsal yer, tekinlilik, uğursuzluk v.b.)
- 63- Evliyalar, Erenlerle İlgili İnançlar.
- 64- Fal Ve Falcılıkla İlgili İnançlar. (Fal kitapları v.b.)
- 65- Gaipten Haber Vermekle İlgili İnançlar.
- 66- Gebelikle, Kısırlıkla, Doğumla İlgili İnançlar.
- 67- Gökle, Gök Gürültüsü İle İlgili İnançlar.
- 68- Gökyüzü İle İlgili İnançlar. Gök ve arşla ilgili inaçlar.
- 69- Gök Kuşağı (Ebem Kuşağı) İle İlgili İnançlar.
- 70- Gölle İlgili İnançlar.
- 71- Göz Seyirmesi İle İlgili İnançlar.
- 72- Güneşle İlgili İnançlar (Güneş Duası-Trabzon) v.b.
- 73- Günlerle İlgili İnançlar (Uğurlu-uğursuz günler v.b.) Cuma günü.
- 74- Güzellikle (Yaratılış, dinî, manevî v.b.) İlgili İnançlar.
- 75- Hac'la İlgili İnançlar.
- 76- Harflerle, yazılarla İlgili inaçlar.

- 77- Hastalıklarla İlgili İnançlar (Ocakh, siğil ve manevî tedavi v.b.)
- 78- Hayır-Şer'le (Hayırlı-Hayırsız) İlgili İnançlar.
- 79- Hayvanlarla, Mal ve Mülk koruyan hayvanlar, hazine bekleyen yılanlar, ev yılanları v.b. Kuşlarla İlgili İnançlar. (Boğa, yılan, at, köpek, kurt, inek, akrep, yılan, tavus kuşu (Züm-rüdü anka) kuşu (Kıyametin sembolü), Güvercin, baykuş, kar-tal (kıyametin ve ölümsüzlüğün sembolü), Leylek (hacı), aslan (kuvvetin, tasavvufta ermenin, kemâlin sembolü), kuzu, koç, balık, arı (bekâret, iyilik sembolü), bülbül -kavuşma ve aşkın sembolü), Kelaynak kuşu, domuz (ahlâksızlık ve cinsiyetin sembolü), geyik. vb. (Kurt ağzı bağlamak). Kutsal tanınan hayvanları öldürmek, kedi v.b.
- 80- Helâl-Haramla İlgili İnançlar.
- 81- Hızır-ilyas veya Hıdrellele İlgili İnançlar.
- 82- Hoca İle İlgili İnançlar.
- 83- Horoz Ve Horozun Ötüşü İle İlgili İnançlar.
- 84- Hortlakla İlgili İnançlar. Hayalette dair inançlar, söylentiler.
- 85- İbâdetle İlgili İnançlar.
- 86- İçkilerle, şerbetlerle İlgili İnançlar (Kutsal İçkiler, şerbetler).
- 87- İmanla İlgili İnançlar.
- 88- İnsanın ve dünyanın yaratılış sebebi ve Hedefi-Gayesi İle İlgili İnançlar.
- 89- İnsanın Kurtuluşu (Yanlış, bâtil'dan vb.) ve Mutluluğu İle İlgili İnançlar.
- 90- İplik Bağlamak, İp Bağlamak, Düğüm Yapmakla İlgili İnançlar (Aynı zamanda büyü ile ilgili).
- 91- Irz-Namus-Şerefle İlgili İnançlar.
- 92- İskat(çılık), Devir Hakkında İnançlar. (Kazaya kalmış farz ve vitir namazlarının, tutulmamış oruçlarının bağışlanmasını teminle sorumluluktan kurtulma âdeti.)
- 93- Kadınlı İlgili İnançlar. (Ana'nın Değeri, Mevkii), Kadınların Camie gitmesi, dinle ilgili giyim, kuşam, işhayatı.
- 94- Kadının Cinsiyetiyle, Dişilikle İlgili İnançlar. (Bazı zaman-larda yapacakları ve yapamayacakları İşler v.b.).
- 95- Kalelerle, Hisarlarla İlgili İnançlar.

- 96- Kandil Günleriyle İlgili İnançlar.
- 97- Karakura İle İlgili İnançlar. (Kedi veya keçi gibi bir hayvana benzeyen kötü ruh olup, uykuda gelir ağız kapatır.). Karakoncolos h.i.
- 98- Kanla İlgili İnançlar.
- 99- Kaza İle İlgili İnançlar.
- 100- Kerâmetlerle İlgili İnançlar.
- 101- Kible İle İlgili İnançlar.
- 102- Kına İle İlgili İnançlar.
- 103- Kıyametle İlgili İnançlar.
- 104- Kitap Açtırmak, Kaybolandan Haber Vermekle İlgili İnançlar.
- 105- Konukseverlike (Tanrı Misafiri) İle İlgili İnançlar.
- 106- Korular ve Ormanlarla İlgili İnançlar.
- 107- Kuran'ın Mevkii, Ona Karşı Saygılı Durum, Onun Bulunduğu Yer, Onun Önemi Hakkında İnançlar. (Ona karşı durumda cezalanacağı, çarpılacağı vb.)
- 108- Kur'an'ı Ücretle Okumak Veya Okutmakla İlgili İnançlar.
- 109- Kurbanla İlgili İnançlar.
- 110- Kutsal Çınlama, çan çalma, ses çıkarma, hışırtı vb. İlgili İnançlar.
- 111- Kutsal Ev Hakkında İnançlar.
- 112- Kutsal Işık Hakkında İnançlar. (Altınışık v.b.).
- 113- Kutsal Sayılan Şarkılar, İlâhilerle İlgili İnançlar.
- 114- Kutsal Sözler, Tekerlemelerle İlgili İnançlar.
- 115- Kutsal Şehirlerle İlgili İnançlar.
- 116- Kutsal Yazılar Hakkında İnançlar.
- 117- Kutsal Yemeklerle İlgili İnançlar.
- 118- Kutsal Yer Ve Yol Hakkında İnançlar.
- 119- Kuvvetle (Manevî, güçlü, kudretli) olmakla İlgili İnançlar.
- 120- Kuyularla İlgili İnançlar.
- 121- Lokman Hekimle İlgili İnançlar.
- 122- Mağaralarla İlgili İnançlar.

- 123- Manevî Yönü Olan Giyim-Kuşamla İlgili İnançlar.
- 124- Melekle İlgili İnançlar. Melekle ilgili söylenti ve hikâyeler.
- 125- Meryemle İlgili İnançlar.
- 126- Mevlitlerle İlgili Âdet ve İnançlar.
- 127- Meyvelerle İlgili İnançlar. (Kutsal Kiraz, İğde, Nar v.b.).
- 128- Mezarlıkla ve Mezar Taşları Üzerindeki Yazı ve Resimlerle İlgili İnançlar.
- 129- Mûcizelerle İlgili İnançlar.
- 130- Muskalarla İlgili İnançlar.
- 131- Navruz (Nevruz)la İlgili İnançlar.
- 132- Nazarla İlgili İnançlar. (Nazar Ve Uğursuzluğa karşı tahtaya vurmak, Kulağını çekmek).
- 133- Nikâhla, Düğünle İlgili İnançlar (İki Bayram arasında nikâh).
- 134- Nîmet-Rızık'la İlgili İnançlar. (Nimete karşı küfran).
- 135- Nurla, Işıkla İlgili İnançlar.
- 136- Ölümle ve Ölülerle İlgili İnançlar.
- 137- Öpme İle İlgili İnançlar. (El öpme vb.).
- 138- Örtünme (tesettür) ile İlgili İnançlar.
- 139- Örümcekle İlgili İnançlar.
- 140- Para İle İlgili İnançlar. (Başından Para saçmak vb.).
- 141- Perili Ev, Perili Köşkle İlgili İnançlar.
- 142- Pîrlerle İlgili İnançlar. (Terzilerin Piri vb.).
- 143- Putla (Putlarla) İlgili İnançlar.
- 144- Ramazanla İlgili İnançlar.
- 145- Remil (Kum olup, kum İle Fala Bakmak).
- 146- Renklerle İlgili İnançlar.
- 147- Renkli Kıyafetlerle İlgili İnançlar.
- 148- Ruhla İlgili İnançlar. (Ruh veya ruh göçü, ne olduğu, nerede kaldığı vb.).
- 149- Rüya Yorumları İle İlgili İnançlar.
- 150- Rüzgâr, Kasırğa hakkında İnançlar.
- 151- Saçla, Sakalla, Bıyıkla İlgili İnançlar.

- 152- Sağ veya Sol İle İlgili İnançlar (Hareketlerle İlgili İnançlar, sol adımla başlamak, soldan kalkmak, sağa yatmak vb.)
- 153- Sakatlarla (Kör, topal, kötürüm, dilsiz, sağır vb.) İlgili İnançlar.
- 154- Sakız Çiğneme İle İlgili İnançlar.
- 155- Sarı Kızla İlgili İnançlar.
- 156- Sarık, Cübbe ve Takka İle İlgili İnançlar.
- 157- Sayılarla İlgili İnançlar.
- 158- Saz Ve Kopuzlarla (Kutsallaştırma) Hakkında İnançlar.
- 159- Semboller, Remizler, Şekiller Hakkında İnançlar.
- 160- Sünnetle (Onun mânevî, dinî yönüyle), Âdetleriyle İlgili İnançlar.
- 161- Su Hakkında İnançlar (Kutsal Pınar ve ırmaklar, Su perileri vb.). (Okunmuş) su h.i.
- 162- Şehitlikle, Şehitlerle İlgili İnançlar.
- 163- Şeytanla İlgili İnançlar.
- 164- Şimşek Hakkında İnançlar.
- 165- Tabiatla (Mevsimler, harman, hasatla) İlgili Törenlere Dair İnançlar.
- 166- Takvim Ve İklimlerle İlgili İnançlar. (Yılbaşı, Kasım ve Bahur Yelleri vb.)
- 167- Talih Ve Kismetle İlgili İnançlar.
- 168- Taşla İlgili İnançlar.
- 169- Tavşan Ve Tavşan Ayağı İle İlgili İnançlar. (Tavşan etini yememek, Peygamber kedisi vb.)
- 170- Temizlikle (Gusul, abdest, yıkanma vb.) İlgili İnançlar.
- 171- Tevekkül İle İlgili İnançlar.
- 172- Tılsımla (Büyü ile büyücülükle de ilgili) (Hamail, Kuşak, İpek Kurdelâ, Önlük Asmak) İlgili İnançlar.
- 173- Tırnakla İlgili İnançlar.
- 174- Toprak Hakkında İnançlar. (Gökle toprak arasında kutsal nikâh, ana toprak, toprakana, topraktan gelip toprağa gitmek, kara toprak vb.)
- 175- Türkiye'deki Peygamber mezarlarıyla İlgili İnançlar.

- 176- Tütünle İlgili İnançlar.
- 177- Tuzla İlgili İnançlar. (Ateşe tuz atmak, tuz serpmek, tuz sunmak, tuz - ekme vb.)
- 178- Uğurluluk-Uğursuzluk-Düztabanlıkla İlgili İnançlar. (Nohut Aşısı yemeği vb.)
- 179- Vakıt Ve Zamanla İlgili İnançlar (Arife günü hakkında, vb.)
- 180- Yağmurla, Yağmur Yağdırmakla İlgili İnançlar. (Yağmur Duası, istiska-Yağmur talebi) Namazı vb.)
- 181- Yağmur, Dolu Ve Poyraz Kesme Hakkında İnançlar.
- 182- Yahudi ve Hıristiyan Kutsal Kitapları (Tevrat Ve İnciller) Hakkında İnançlar.
- 183- Yazılı Tastan Su İçme Hakkında İnançlar.
- 184- Yecuç ve Mecuç h.i.
- 185- Yemekle İlgili İnançlar. (Nohut Aşısı, Zerde, Lokma, Helva vb.)
- 186- Yeni Ev Yapma İle İlgili İnançlar.
- 187- Yıldızlarla, Burçlarla İlgili İnançlar.
- 188- Yıllarla, Zamanla İlgili İnançlar. (Uğurlu yıl, eşref zamanı, uğurlu saatler, kutsal zaman.)
- 189- Yumurta ve yumurta Kabuğu İle İlgili İnançlar. Renkleri v.b.
- 190- Zekeriya Peygamber Sofrası, Zekeriya Sinisi Hakkında İnançlar.
- 191- Zikirle, Tesbih Çekmekle, Çileyle İlgili İnançlar.
- 192- Anonim, (yazarı belirsiz) dinî edebiyat, dinî masallar, dinî efsaneler.
- 193- Muhtelif Peygamberler h. inançlar ve hikâyeler.
- 194- Bulaşıcı hastalıkların dinî, ilâhi ceza sayılması h.i. (Veba, Taun, Kolera v.b.)
- 195- Yersantısı (Zelzele), yangın h.i.

-III-

SONUÇ

Tahlil, Tasnif ve Değerlendirmeler:

Bu inançlar nereden gelmiş, nasıl gelmiş ve ne kadar mesafe alınmıştır? Bütün bunların incelenmesi ayrı bir konudur. İnançlar içinde

yaşamayı renklendiren, dolduran hayatı mânalandıran, hatta güzelleştiren, çeşitlendiren inançlar vardır. Bunlar değerlerini daha fazla korumaktadırlar.

Sunduğumuz 200 e yakın halk arasında beliren inanca eklenecekler olabilir. Bütün inançların tahlil ve değerlendirilmesin de başlıca sekiz bölüm ortaya çıkmaktadır :

- 1- Hiçbir zararı olmayan inançlar.
- 2- Manevî telkinle ümit ve teselli vererek faydalı olabilecek, hayatı mânalandıran, çeşitlendiren, güzelleştiren inançlar.
- 3- Ne zararı ne de faydası olmayan inançlar.
- 4- İslâmî temelle çatışmayan, ona aykırı olmayan inançlar.
- 5- İslâmî temelle uzlaşan, kaynaşan inançlar.
- 6- İslâmî esaslara aykırı düşen inançlar.
- 7- İlimle, ilmî verilerle çatışmayan inançlar.
- 8- İlmî temellere aykırı olan inançlar.

Dünyamızın ilim ve teknik alanda ileri gitmiş ülkeleri dahil, ünlü kişilerin kullandığı eşyalar, yaşadığı ev, korunmakta, gözetilmekte ve bilhassa ziyaret edilmektedir. Artık onlar alelâde eşya, ev olmaktan çıkıyor, değişik bir anlam kazanıyor. Dünyamızda gelişmiş ülkelerde, eski ocak-ateş inancının değişik bir şekilde evlerde, dairelerde özel şömineler halinde kullanıldığını, olimpiyat meşalesi ve ateşi, kamp ateşleri ve meşalelerle, fener alaylarıyla geçit törenleri dikkati çekmektedir. Hatta eski inançlara dair birçok semboller toplumlarda yer almakta, benimsenmektedir. Bankalar, okullar, dernekler meşale, kandil, ağaç, yonca şekillerine rağbet göstermektedirler. Keza ölümlere çiçek sunuş, müzik çalış, siyah renkli elbiseler, siyah kol şeritleri hep eski, çeşitli dinî kalıntıların çağdaş kılığa bürünmüş şekilleridir. Noel zamanında süslenen çam ağaçları ve bu gibi ağaçları kutsallaştırmalar, bunlarla ilgili âyinler, evlerde bunlara en önemli mevkii vermeler, onun çevresinde toplanıp Noel ilâhileri söylemeler, hep eski inanç kalıntılarının aynı canlılıkla yaşayışını en modern toplumlarda gösterdikten başka Hıristiyan olmayan toplumların ev ve mağazalarında da yerini almaktadır. *Bu ağaç kültürünün örneğini, okumuş, bilgili kimseler benimsemiş, onun bâtil, boş inanç olmak anlamını dikkate almamışlardır.*

Günümüzde bakır bileziğin bir tip romatizmaya iyi geldiği inancı yayılmakta, bunun satışını resmî kuruluşlar yaptığı gibi, sokaklar da

da bol alıcı bulmaktadır. Keza mavi boncuk ve türlü nazarlıklar da alabildiğine yayılmaktadır. Bunlar da kötü gözün etkisinden, kötü bakıştan, yıldırımlık gibi insanları çocukları korumakta ve halen buna inanılmaktadır. En az beşbin yıllık bir geçmişi olan bu mavi renkli cisimleri, insanlığın seçmesi, onun muhtemelen gök renginden faydalanmaya kalkışması, mavi gözü, keskin ve etkin bir göz olarak tanıması, denemeler veya bir rastlantı sonucu mu olmuştur? Bu ve bunun gibi inançlar ilim ve geçerli din ölçüsü içinde ayrı ayrı incelenip, değerlendirilmelidir.

Yeni şekiller altında¹⁰ dinsizliği, Allahsızlığı benimseyen toplumlar da, insanı tatmine yönelen inançlar dikkati çekmektedir. *Eski muskaların, tılsımların yerini çağdaş, muskalar, tılsımlar, fetişler almıştır. Bunlar onlarca tabu dur, kutsaldırlar : Marksın, Lenin'in kitapları böyledir. Eller üzerinde dolaştırıp gösteri yaptıkları Ho-Şi -Minh in sözleri, Mao'nun kızıl kitabı vb. bunlara örnektir. Keza insanları kutsallaştırıp ilâhlaştırmak, onun önünde tapınurcasına gösteriler yapmak, türlü inanç ve davranışların yapı bakımından ne düzeyde olduğunun örnekleridir...*

200 e yakınına belirttiğimiz yukardaki dinî folklorla, manevî inançlarla ilgili olanlardan insan, ihtiyaçlarını gidermek, dileklerini yerine getirmek, rahatlık elde etmek, çıkarlar sağlamak, ümitlenmek huzur ve güven duymak istemektedir. İnançlar ne derece bunu tatmin ediyorsa o derece yaygın ve etkilidir. Bir de bunların bazıları din tarafından desteklenmiş, ilim tarafından reddedilmemişse gittikçe güç kazanmaktadır. Bu inançlar içinde, İslâmiyete ve ilme aykırı olanların kökü bilgisizlik, cehalet ise o halde bunu onaracak yol, İslâm dini esasları hakkında gerçek olan, doğru olan bilgiyi yeterince vermek gerekir. İnsan varlığı, İslâmiyet ve ilimle aydınlandıkça, karanlık ve boşlukta kalan inançlar gerilemeğe yüz tutabilir.

Halkbilimin konusu içinde de yer alan ve müstakil şekilde araştırılması mümkün olan bu manevî, dinî inançlar, aynı zamanda Din Fenomenolojisi içerisinde, diğer toplumların inançlarıyla birlikte, ayrı ayrı bölümler halinde ilmî olarak incelenmesi, tahlil, tasnif ve değerlendirilmesi gerekir.

10 Hikmet Tanyu, Ankara Ve Çevresinde Adak Ve Adak Yerleri, Ankara 1967. Hikmet Tanyu, Türklerde Taşla İlgili İnançlar, Ankara 1968. Hikmet Tanyu, Dinler Tarihi Araştırmaları, I-Türklerde Dağla İlgili İnançlar vb., Ankara 1973. Ayrıca Ağaç'la ve Ateş'le ilgili kitaplar hazırlanmaktadır. Hikmet Tanyu, Türklerde Ağaçla İlgili İnançlar, Türk Folkloru Araştırmaları Yılığ 1975, Ankara 1976, Kültür Bakanhğ., Yay. sf. 129-142.

Hikmet Tanyu, Türklerde Ateşle İlgili İnançlar, I. Uluslararası Türk Folk. Kong. Bildirileri, Ankara 1976, Kültür Bak. Yay., 4. Cilt, sf. 283-304.